

Hollán Miklós

A KERETTÉNYÁLLÁSOKKAL KAPCSOLATOS HAZAI JOGGYAKORLAT ELEMZÉSE – A KERETKITÖLTŐ JOGSZABÁLYOK JOGÉRTELMEZÉSI FUNKCIÓJA¹

*Analysis of the Hungarian Legal Practice in Connection with Criminal Offence
Descriptions Fulfilled by Administrative Regulations*

Hollán Miklós, PhD, tudományos főmunkatárs, MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, egyetemi docens, NKE RTK,
hollanmiklos@gmail.com

A tanulmány a kerettényállások értelmezésének kérdéseit vizsgálta. Az elemzés centrumában egy olyan ügy állt, amelyben a terheltet a Legfelsőbb Bíróság felmentette a műemlék megrongálása miatt emelt vád alól. A tanulmány a Legfelsőbb Bíróság ezen döntését elemzi, és összeveti azt a kerettényállásokra vonatkozó korábbi közzétett határozatokkal. A munka célja a konkrét ügyön túlmutató – azaz más kerettényállások kapcsán is hasznosítható – tanulságok megfogalmazása a jogalkalmazás, a jogalkotás, illetve a jogtudomány számára. A kutatás legfontosabb eredménye azon szaktörvényi kodifikációs technikák meghatározása volt, amelyek kihatással vannak a büntető tényállás hatókörére.

KULCSSZAVAK:

bűncselekmények, jogértelmezés, joggyakorlat, közigazgatási jogszabályok, műemlék

The study analyses the interpretation of criminal offence descriptions fulfilled by administrative regulations. The background of the study was a criminal case, in which the Hungarian Supreme Court found the defendant not guilty of the criminal offence of damaging scheduled monuments. The author analysed the related decision of the Hungarian Supreme Court, and tried to determine its relation to formerly published court decisions dealing with criminal offence descriptions

¹ Lezárva 2017. július 1. A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Zrínyi Miklós Habilitációs Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

fulfilled by administrative regulations. The aim of the study was to draw up conclusions that might be utilized by legal practitioners, legislators and legal scholars. The most important result of the research was the systematization of legislative techniques of criminal statutes providing or denying the possibility for administrative regulations to impact the adjudication of criminal cases.

KEYWORDS:

criminal offences, interpretation of statutes, court decisions, administrative law, scheduled monuments

A kerettényállások a kodifikált büntetőjog hajnalától kezdve folyamatosan (bár eltérő intenzitással²) kihívást jelentenek a jogalkotás, jogalkalmazás és a jogtudomány számára. A kerettényállások számos elvi kérdése megjelent abban a közelmúltban véglegesen lezárt ügyben, amelynek centrumában a műemlék megrongálásának büntetőjogi tényállása és a kulturális örökség védelmére vonatkozó különféle jogintézmények (különösen az ideiglenes védelem alá helyezés) kapcsolata állt.

Tanulmányomban az ügyben eljáró bíróságok vonatkozó döntéseit ismeretem és elemzem, illetve azokat összevetem a joggyakorlat kerettényállásokra vonatkozó korábbi, közzétett határozatainak megállapításaival. Céлом ugyanis a konkrét ügyön túlmutató – azaz más kerettényállások kapcsán is hasznosítható – tanulságok megfogalmazása a jogalkalmazás, a jogalkotás, illetve a jogtudomány számára.

1. A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS, ÉS AZ ABBAN MEGJELENŐ ÉRVEK

Az ügy megítélésekor hatályos törvényi tényállás alapján, műemlék megrongálása miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, „*aki a tulajdonában álló műemléket megrongálja*”,³ míg „*öt évig terjedő szabadságvesztéssel*”, aki az ilyen „*műemléket megsemmisíti, vagy annak olyan helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, amelynek következtében az elveszti műemlék jellegét*”.⁴

1.1. Az elsőfokú ítélet⁵

A vádlottakat az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki műemlék megrongálásának büntetésében, mivel az általuk létrehozott Kft. tulajdonában álló, ideiglenes védelem alá helyezett épületet elbontatták.⁶ Az elsőfokú bíróság a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Köv. tv., illetve szaktörvény)⁷ különböző rendelkezéseinek

² A kerettényállások jelentősége a modern jogalkotás tendenciái miatt felerősödött utal, PUPPE, Ingeborg (1990): Tatirrtum, Rechtsirrtum, Subsumtionsirrtum. *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 145–182.; TÓTH Mihály (1996): Adalékok a büntetőtörvény időbeli hatályának kérdéséhez. In *A büntetőjog pillérei és korlátai*. Pécs, PTE. 13–14.

³ 1978. évi Btk. 216. § (1) bek. Az 1978. évi Btk. rendelkezéseit a tanulmány alapjául szolgáló ügyben elbírált cselekmények elkövetése idején hatályos formájukban elemzem, ami az ügy jogerős elbírálása (sőt, még a felülvizsgálat) idejére sem változott. A tanulmány lezárásakor hatályos büntetőjogi szabályozásra lásd 4.1. cím.

⁴ 1978. évi Btk. 216. § (2) bek.

⁵ Az elsőfokú ítélet (Szombathelyi Városi Bíróság 8.B. 110/2010/77.) érvelését a Kúria Bfv. III. 707/2012. számú határozata alapján rekonstruáltam.

⁶ E tanulmány keretében nem elemzem azokat a jogkérdéseket, amelyeket az ügy a speciális tettesség, illetve társ-tettesség kapcsán vet fel.

⁷ A Köv. tv. rendelkezéseit a tanulmány alapjául szolgáló ügyben elbírált cselekmények elkövetése idején hatályos formájukban elemzem, ami a releváns rendelkezések terén az ügy jogerős elbírálása (sőt, még a felülvizsgálat) idejére sem változott. A tanulmány lezárásakor hatályos szaktörvényi rendelkezésekre lásd a 4.2. pontot, a még korábbi joghelyzetre pedig a 3.4.3., illetve 3.5.1.1. címet.

„összevetése alapján vizsgálta, hogy a műemlék és az ideiglenes védelem alá helyezett épület kategóriája a büntetőjog szempontjából azonosnak tekintendő-e”. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint „a védettség a szaktörvény 31. § (1) bekezdése szerinti ideiglenes védelem alá helyezéssel, vagy 32. § szerinti műemlékké nyilvánítással jön létre”. Az elsőfokú bíróság kifejezetten utalt arra a rendelkezésre is, hogy „az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra a műemlékekre vonatkozó rendelkezések alkalmazandóak”.⁸

1.2. A másodfokú ítélet⁹

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét a bűnösség megállapítása tekintetében helybenhagyta. Indokolása szerint „a büntetőjogi védelem szempontjából nem indokolt különbséget tenni a kétféle védelem között, hiszen az ideiglenes védelem alá helyezés jogintézményének bevezetésére, és a viszonylag hosszabb határidők megállapítására éppen azért volt szükség, mert a [Köv. tv.] 32. §-a szerinti védetté nyilvánítás rendkívül hosszadalmas és bonyolult eljárás, a [Köv. tv.] 31. §-a szerinti jogintézmény célja éppen az, hogy ezen időszak alatt a műemléki érték ne semmisülhessen meg. Amennyiben pedig a [Köv. tv.] 31. §-a szerinti ideiglenes műemléki védelem alá helyezés jogintézménye a büntetőjogi védelem szempontjából figyelmen kívül maradna, úgy a jogintézmény alkalmatlan lenne a védeni kívánt jogalkotói szándék elérésére”.

1.3. A felülvizsgálati indítvány érvelése¹⁰

Az ítélet ellen a másodrendű, harmadrendű és negyedrendű terhelt védője terjesztett elő felülvizsgálati indítványt, amelynek indokai szerint „a [z 1978. évi] Btk. 216. §-a szerinti műemlék megromlásának bűncselekménye alapján csak a műemlékké nyilvánítást követő rongálás, megsemmisítés büntetendő”. A szaktörvény 7. § 8. pontja szerint ugyanis „műemlék az, amit a szaktörvény alapján jogszabállyal védetté nyilvánítottak”. Az „ügy tárgyát képező épület” viszont „erre vonatkozó miniszteri rendelet hiányában nem volt műemlék, így annak lebontása nem valósíthatta meg a műemlék rongálásának bűncselekményét”.

⁸ Az elsőfokú eljárásban hivatkozott szaktörvényi rendelkezések (a Kúria szerint a következők voltak): A Köv. tv. 7. § 8. pontja („műemlék: olyan műemléki érték, amelyet e törvény alapján jogszabállyal védetté nyilvánítottak”, 31. § (1) bekezdés b) pontja („a hatóság [...] ha a műemléki értéket megsemmisülés, vagy értékeinek eltűnése fenyegeti, soron kívül legfeljebb egyéves időtartamra ideiglenes védelem alá helyezheti, és a határozat fellebbezésre tekintet nélküli végrehajtását rendelheti el”), illetve 31. § (3) bekezdése („az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra [...] a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni”). Az utóbbi rendelkezés tekintetében a Kúria valószínűleg elírás miatt utal a 34. § (3) bekezdésére, amilyen számozású rendelkezést a szaktörvény nem tartalmazott. Az elsőfokú bíróság hivatkozása a Köv. tv. 31. § (3) bekezdésére a másodfokú ítéletből is rekonstruálható.

⁹ Szombathelyi Törvényszék Bf. 368/2011/3.

¹⁰ A felülvizsgálati kérelem indokolását a Kúria Bfv. III. 707/2012. számú határozata alapján rekonstruáltam.

A védő álláspontja szerint „a csupán feltételezett, de véglegesen azzá nem minősített műemléki érték megrongálásához jogszabály nem fűz büntetőjogi következményt, csak közigazgatási jogi következményeket”. Az „örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet 2. § (2) bekezdése szerint [az] ideiglenesen védett épület megrongálása esetén a bírság maximuma 10%-a annak, mint ami a műemlék megrongálására vonatkozik. Ez utóbbi rendelkezésből is következően, még közigazgatási jogilag sem azonos jogkövetkezmények fűződnek az ideiglenes védelem alatt álló épület, és a műemlékké nyilvánított ingatlan megrongálásához, megsemmisítéséhez”.

A védő arra is hivatkozott, hogy a szaktörvény „31. § (3) bekezdése szerint az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra főszabályként a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, azonban a kivétel éppen arra vonatkozik, ami alá tartozik az engedély nélküli bontás, mint építésügyi hatósági jogkörbe tartozó szabálytalanság, ami egyben az örökségvédelmi szabályok megsértését is jelenti. Az ideiglenes védelem a műemlék értékállagának megőrzését szolgálja, de nem teszi lehetővé a teljes körű helyreállítás kényszerítését, amint azt a szaktörvényhez fűzött indokolás is tartalmazza”.

1.4. A Kúria döntése¹¹

A Kúria az első és másodfokú bírósággal ellenétes jogi álláspontra helyezkedett a bűnösség kérdésében, így ítéletében a felülvizsgálati indítvánnyal érintett terhelteket a műemlék megrongálásának büntette miatt emelt vád alól, bűncselekmény hiányában felmentette.

A Kúria szerint az ügyben „eldöntendő kérdés az [volt], hogy az elbontott épület a[z 1978. évi] Btk. 216. §-a törvényi tényállása szerinti elkövetési tárgynak tekintendő-e”. A legfőbb bírói fórum ezt a kérdést nemlegesen válaszolta meg.

1.4.1. A kerettényállási jelleg és az abból eredő értelmezési követelmény

A Kúria szerint a műemlék megrongálásának törvényi tényállása „kerettényállás, a rendelkezés tartalmát más jogterülethez tartozó jogszabály tölti ki tartalommal”. A kerettényállási jelleg „az elkövetés tárgyának meghatározására vonatkozik”.

A Kúria egyetértően állapította meg, hogy a Köv. tv. „alapján kellett az eljáró bíróságoknak állást foglalnia abban a kérdésben, hogy jelen esetben az ideiglenes védelemmel érintett épület a büntetőjog szempontjából műemléknek minősül-e”.

Ez az utóbbi jogtétel azonban csak azért irányadó, „mivel [a] bűncselekmény tényállási elemét képező műemlék fogalmát a Btk. nem határozza meg”, azaz jelen ügyben „nem a Btk. mondja meg – értelmező rendelkezés hiányában –, hogy [...] mi a műemlék, hanem a szaktörvény”.

¹¹ Kúria Bfv. III.707/2012. – BH 2013. 147.

1.4.2. A szaktörvény rendelkezései

A Kúria – a fenti alaptételre¹² figyelemmel – részletesen áttekintette a szaktörvény fogalomrendszerét. Annak alapján:

- műemlék: az olyan műemléki érték, amelyet e törvény alapján jogszabállyal védetté nyilvánítanak;¹³
- az „ideiglenes védelem alá helyezés nem jelenti [azt], hogy annak tárgya [...] műemlék lenne”;
- a műemlék nem azonos a műemléki értékkel sem, a kettő „közötti különbség nem immanens értékben rejlik, hanem csupán a jogszabály általi védettség tekintetében húzható meg”.

Ezen felül a Kúria a műemléki érték hiányára is utalt, így

- „maga a szaktörvény sem tekint a még nem műemlék műemléki értékre úgy, mint véglegesen meglévő értékre”, illetve
- „az ideiglenes védelem alá helyezés nem jelenti a műemléki érték megállapítását, meglétét, illetve azt, hogy annak tárgya műemléki értékkel bír”,
- „kétségtelen, hogy nem a miniszter [...] rendeletalkotása [...] teremti a műemléki értéket, a műemléki érték vagy megvan, vagy nincs; ugyanakkor a miniszter rendeletében a műemléki érték meglétét deklarálja, viszont a műemléki érték deklarációja nélkül a műemléki értékre hivatkozás sem lehet feltétlen”.

A Kúria külön rámutatott arra, hogy a műemléki jelleg tekintetében a védetté nyilvánításnál a rendeletnek van jelentősége, míg a kulturális örökség többi eleme vonatkozásában ennek más módozatai is ismeretesek (például törvény és hatósági határozat). Erre figyelemmel, jelen ügyben nem releváns a „védett örökségi elem” kategóriája, amely a szaktörvény „erejénél fogva védelem alatt álló, illetve miniszteri rendelettel, vagy hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális örökségi” elemek (gyűjtő)fogalma.¹⁴

A Kúria szerint „az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni”, ez azonban „nem jelenti azt, hogy az ideiglenes védelem alatt álló ingatlan műemlék lenne”.

¹² Vö. 1.4.1. cím.

¹³ Köv. tv. 7. § 8. pont.

¹⁴ Köv. tv. 7. § 26. pontja szerint.

1.4.3. A büntető tényállás értelmezése

1.4.3.1. Nyelvtani értelmezés

A Kúria szerint a Köv. tv. „egyértelműen meghatározza, hogy mi a műemlék, és azt is, hogy a műemléki érték mikortól műemlék, a Btk. pedig kifejezetten és kizárólag a műemlék fogalmat használja”. A szaktörvényből ugyanis a Btk. „a végső [...] és nem a közbenső fogalmat veszi át. Ez a két normatív (szaktörvényi és büntető törvényi) tartalom közötti kapcsolat lényege”.

Olyan esetekben viszont, amikor „nem lehet műemlékről beszélni, akkor nem lehet hozzá büntetőjogi felelősségre vonást sem kapcsolni.” A „szaktörvény fogalmisága [tehát] tágabb körben hoz létre védelmet, [...], amit azonban a büntetőjogi védettség fogalomrendszere nem követ; s azt a törvényi tényállás tiszta nyelvtani értelme szerint [...] sem lehet érvényesíteni”.

1.4.3.2. Rendszertani értelmezés

A szaktörvény műemléken kívüli fogalmait (ideiglenes védelem, műemléki érték, védett örökségi elem) a legfőbb bírói fórum szerint „a jogrendszer egészét alapul vevő értelmezés szerint” sem lehet a büntetőjogban érvényesíteni.

A Kúria kifejezett ellenpéldaként hozza fel, hogy „a szaktörvényben [...] a kulturális javak védetté nyilvánítására vonatkozó rendelkezések között van olyan szabály, ami kifejezetten belépteti a törvénytől fogva védelmet a védettség felé haladó hatósági eljárás közben.¹⁵ Ilyen rendelkezés azonban a műemlékekre vonatkozóan nincsen a törvényben”.

A Kúria a rendszertani értelmezést nemcsak a szaktörvény, hanem az 1978. évi Btk. tekintetében is alkalmazta, amikor rámutatott „arra is, hogy [...] a[z 1978. évi Btk.] 216. §-t követő másik [...] törvényi tényállás, így a[z 1978. évi Btk.] 216/A. § [...] ugyanazon szaktörvény másik tárgyát, a kulturális javakat illetően egyértelműen akként rendelkezik, hogy a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgy megrongálása képez bűncselekményt”.

1.4.3.3. Történeti értelmezés

A történeti értelmezés körében a Kúria utalt arra, hogy „a műemlékvédelem hazai kezdetétől fogva [...] az a gyakorlat, hogy az büntetendő, ha a védettnek nyilvánított műemléket rongálják, vagy semmisítik meg [1881. évi XXXIX. törvénycikk 3. §, 16. §; 1949. évi 13. törvényerejű rendelet 29. § (1) bekezdés a) pont, és 17/1968. (IV. 14.) Korm. rendelet 136. §]”.

¹⁵ A hivatkozott rendelkezés szerint „az eljárás alá vont kulturális javak e törvény erejénél fogva ideiglenesen védettek, rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Az ideiglenes védettség az eljárás jogerős befejezéséig áll fenn” [Köv. tv. 48. § (2) bek.].

1.4.3.4. A teleologikus értelmezés

A Kúria a teleologikus értelmezés körébe sorolható érveket is felsorakoztat az általa helyesnek tartott értelmezés megerősítésére. Így

- „a Btk. [...] kifejezetten a műemléket [...] tekinti védett tárgynak”,
- az ideiglenes védettség is a szaktörvény alapján létrehozott egyfajta védettséget jelent, az azonban nem azonos a büntetőjog fogalomrendszerébe illeszkedő [...] védett jogtárggyal.
- az 1978. évi Btk. ugyanis „a jogi tárgy alapján [...] a műemlék megrongálása bűncselekményének törvényi tényállási elemei meghatározása révén nem a védettséget általában, hanem a műemlékké nyilvánítással elnyert védettséget védi.”
- „az ideiglenes védelem, az ideiglenes védelem alá helyezés hatósági eljárás, a Btk. azonban nem a hatósági eljárást, hanem a műemléket határozza meg elkövetési tárgyként, és ekként azt részesíti büntetőjogi védelemben.”

1.4.3.5. Alkotmányos értelmezés

A Kúria a jogértelmezés során felidézte az Alkotmánybíróság azon határozatait, amelyekben a testület az Alkotmány 2. § (1), illetve 57. § (4) bekezdése alapján a büntető tényállások meghatározottságával kapcsolatban támasztható követelményeket fogalmazott meg. Eszerint

- „a jogbiztonság [...] az államtól, és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatók, és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatóak legyenek”,¹⁶ illetve
- „a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Az alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátozni kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazó részéről”.¹⁷

A Kúria még utalt a 47/2000. (XII. 14.) AB határozatra, amely a más jogági normákra hivatkozó büntető tényállás alkotmányosságát vizsgálta, de ennek megállapításait nem idézte.

A Kúria utalt még az 53/2002. (XI. 28.) AB határozatra, amely egy természetvédelmi igazgatási joganyag vonatkozásában vizsgálta – többek között – a jogbiztonság követelményét

¹⁶ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, Indokolás IV.1. pont.

¹⁷ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, Indokolás IV.5. pont.

a védetté nyilvánítás vonatkozásában. Ez utóbbi határozat érdekessége, hogy olyan igazgatási joganyag meghatározottságát vizsgálta a büntetőjogi vonatkozásoktól függetlenül, amely egyébként (természetkárosítás tényállás tekintetében) keretkitöltő normaként is érvényesül.

1.4.3.6. Nemzetközi (unió-konform) értelmezés

Utalt továbbá a Kúria arra is, hogy *„a kifejtettekkel ellentétes nemzetközi jogi norma sincs, és az Európai Unió jog[a] keretében erre vonatkozó más rendelkezés sincs”*.

1.4.3.7. A kiterjesztő értelmezés tilalma

A Kúria általános érvennyel is kimondta, hogy a *„büntetőjogban, jogalkalmazó (részéről) kiterjesztő értelmezésnek nincs helye”*. Emellett a korábbi Bfv. III.224/2012/15. számú eseti döntésére hivatkozással, specifikusan azt is, hogy *„ha jogszabály meghatározza egy adott fogalom tartalmát, akkor a jogszabályi meghatározottság irányadó, és annak köre nem tágítható, ez ugyanis nyilvánvalóan a terheltek terhére eső kiterjesztő értelmezést jelentene”*.¹⁸

2. A DÖNTÉS ÉRTÉKELÉSE A JOGIRODALOMBAN

A legfelsőbb bírói fórum döntése kedvező fogadtatásra talált, annak rendelkező részével, valamint indokolásának érvelésével a jogirodalom alapvetően egyetértett.

2.1. A szaktörvény fogalomrendszere kapcsán

Szomora az eset ismertetésénél az ideiglenes védettség időszakára használja a *„műemléknek vélelmezett objektum”*, illetve a *„vélelmezett műemlék védelme”* kifejezést, ami szerinte nem volt elegendő a büntetőjogi védelemben részesüléshez.¹⁹ Kiegészítő érvként pedig (a felülvizsgálati indítvány érvelésével²⁰ egyébként egybehangzóan) utalt arra is, hogy *„nem biztos, hogy a vizsgálatok alapján megtörténik a védetté nyilvánítás”*. Ennek körében helyesnek tartotta volna, ha a Kúria hivatkozik a Köv. tv. azon rendelkezésére is, amely

¹⁸ A hivatkozott rendelkezés szerint *„az eljárás alá vont kulturális javak e törvény erejénél fogva ideiglenesen védettek, rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Az ideiglenes védettség az eljárás jogerős befejezéséig áll fenn”*.

¹⁹ SZOMORA Zsolt (2015): *Alkotmány és anyagi büntetőjog: A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Szeged, Pólay Alapítvány. 104.

²⁰ Vö. 1.3. cím.

szerint „ha a hatóság a műemlékké nyilvánítás előkészítése során megállapítja, hogy a védetté nyilvánítás nem indokolt, az ideiglenes védettséget meg kell szüntetni”.²¹

2.2. A büntető tényállás értelmezése kapcsán

Szomora szerint az ügyben a „bírói fórumok érvelésének közös kiindulópontja a teleologikus értelmezés” volt.

Ennek körében a „törvényszék a közigazgatási norma célját határozta meg és azonosította a büntető norma céljával, és a jogalkotói szándéokra hivatkozással (szubjektív jellegű) teleologikus értelmezést alkalmazott”.²² Értékelése szerint a törvényszék a „közigazgatási norma ratióját [...] jól ismerte fel”, de azt már „nem ismerte fel, hogy a teleologikus értelmezés a büntetőnorma értelmezésének kiterjesztéséhez nem vezethet”, mégpedig nemcsak ebben az esetben, hanem szerinte általános érvennyel sem.²³

Ezzel szemben szerinte a Kúria „nagyszerűen veszi figyelembe” a teleologikus „értelmezési mód kereteit”, amikor „nullum crimen elvre hivatkozással [...] hangsúlyozta, hogy a keretdiszpozíciót kitöltő [...] jogszabály fogalom meghatározását kötelezően alkalmazni kell, és azt kiterjeszteni nem lehet”.²⁴

2.3. De lege lata et ferenda

Szomora arra is utalt, hogy „a Btk. szövege nincs összhangban a háttérjoganyag szabályaival. A rossz törvényi szabályozást viszont nem lehet [a jogértelmezésnél] az elkövető terhére figyelembe venni”.²⁵

3. SAJÁT ELEMZÉSEM

3.1. A kerettényállási jelleg

A Kúria a műemlék megrongálásának tényállását az elkövetési tárgy más jogszabályban való meghatározottságára tekintettel tartotta kerettényállásnak.²⁶

Ez összhangban van azzal a hazánkban elterjedt nézettel, amely szerint akkor is kerettényállásról van szó, ha csak a büntető tényállás valamely (akár egyetlen) elemének

²¹ Köv. tv. 31. § (5) bek.

²² SZOMORA (2015): i. m. 104.

²³ SZOMORA (2015): i. m. 104.

²⁴ SZOMORA (2015): i. m. 34.

²⁵ SZOMORA (2015): i. m. 104.

²⁶ Kúria Bfv. III. 707/2012. – BH 2013. 147.

tartalmát határozza meg (tölti ki tartalommal) más jogszabály.²⁷ Ennek a felfogásnak egyébként parádés megjelenése az Alkotmánybíróság határozata, amely szerint „a kerettényállásos kodifikációs technika” esetén „a büntető törvényben büntetni rendelt magatartás egy-egy elemének tartalmát nem maga a büntető törvény, hanem más jogág törvényei, vagy alacsonyabb szintű jogszabályai határozzák meg [...] Nem lehet minden bűncselekmény esetén alkotmányosan előírt követelmény, hogy a Különös Részben szereplő bűncselekményi diszpozíció minden elemét maga a büntető törvény határozza meg”.²⁸

Ezzel szemben a német jogirodalomban ismeretes nézet szerint nincs szó kerettényállásról, ha a büntető tényállás valamely elemének körülírására egy más jogágban definiált fogalmat használnak, de a büntető rendelkezés az annak alapjául szolgáló magatartási normát nem más jogszabályra utalással (hanem önállóan) határozza meg. Így a lopás nem kerettényállás, mivel tényállásának alkalmazásakor a dolog idegenségét a magánjog szabályai alapján kell meghatározni, az alapul szolgáló magatartási normát viszont a büntetőjog tartalmazza. El kell határolni tehát egymástól a kerettényállásokat, illetve a pusztán normatív tényállási elemet tartalmazó büntető normákat.²⁹ Ez azonban – amint az a német jogtudományban szokásos – igen vitatott kérdést képez, nemcsak az elhatárolás alapja, az egyes törvényi tényállások besorolása tekintetében,³⁰ hanem egyesek egyenesen a megkülönböztetés hasznát, illetve keresztülvihetőségét is vitatják.³¹ Érdekes azonban utalni – különösen hazai jogunk tekintetében – arra a találó meglátására is, hogy a két kategória megkülönböztetése mögött valójában a kerettényállás fogalmának tágabb és szűkebb megfogalmazása áll.³²

Az utóbbi szűkebb koncepció alapján a műemlék megrongálásának tényállása nem minősül kerettényállásnak önmagában attól, hogy az elkövetési tárgy fogalmát más jogszabály határozza meg. A kerettényállási jelleghez ugyanis az is szükséges lenne, hogy a tényállás az annak alapjául szolgáló magatartási normát is a szaktörvényből merítse. Ez lenne a helyzet akkor, ha a büntető tényállás például az elkövetési magatartás meghatározása tekintetében is más jogszabályra utalna (például a műemlékekre vonatkozó, a Köv. tv.-ből eredő kötelezettségek megszegését nyilvánítaná bűncselekménnyé a tulajdonos részéről). A műemlék megrongálása esetén azonban az elkövetési magatartást a büntető jogalkotó (a megrongálás kifejezés használatával), legalábbis a jelen ügyben releváns tevéses elkövetés esetén önállóan (nem a Köv. tv. szabályaira utalással) határozza meg.

²⁷ NAGY Ferenc (2008): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG–ORAC. 68.; HOLLÁN Miklós (2014): A büntetőjogi kerettényállások. In RUZSONYI Péter szerk.: *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Budapest, NKE RTK. 185–197.

²⁸ 1026/B/2000. AB határozat, Indokolás III.1.2. pont.

²⁹ HOHMANN, Olaf (2007): Gedanken zur Akzessorietät des Strafrechts. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. ZIS, 2007/1. Elérhető: www.zis-online.com/dat/artikel/2007_1_105.pdf (Letöltés dátuma: 2019. 01. 22.)

³⁰ STERNBERG-LIEBEN, Detlev (2010): „§ 15”. In ESER Albin hrsg.: *Strafgesetzbuch. Kommentar*. München, Beck. 28.

³¹ Így például tévedés tekintetében FEILER, Harald (2011): *Subjektive Zurechnung im Markenstrafrecht*. Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften – 19. Göttingen, Universitätsverlag. 173–174.

³² HOHMANN (2007): *i. m.* 42.

Amennyiben viszont a műemlék megrongálása mulasztással valósul meg, akkor a nyitott törvényi tényállás egyben – még az utóbbi szűkebb fogalom-meghatározás szerint is – kerettényállás.³³ Ilyen esetben ugyanis a büntető tényállás a mulasztás tekintetében releváns kötelességeket – így az annak alapjául szolgáló magatartási normát is – a szaktörvényből meríti. A szaktörvény alapján ugyanis „a műemlék fenntartásáról, jó karban tartásáról a műemlék tulajdonosa, vagyongazdálkodója, illetve a tulajdonosi jogok gyakorlója, továbbá az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról szóló 1991. évi XXXIII. törvényben meghatározott ingyenes használója (a továbbiakban együtt: tulajdonos) e törvény szerint köteles gondoskodni”.³⁴ Ennek során „a műemlékeket épségben, jellegük megváltoztatása nélkül kell fenntartani”.³⁵

A műemlék megrongálása attól nem lesz kerettényállás, hogy a szaktörvény szerint „tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása”, mivel „a kulturális örökség [...] megóvása mindenkinek kötelessége”.³⁶ A büntető tényállás ugyanis a szaktörvény ezen normájára sem utal a felelősség meg alapozása körében, de még nem is erre épül. A műemlék megrongálását ugyanis a tettes csak a „tulajdonában álló” műemlékre követhette el, a más tulajdonában álló műemlékek megrongálása esetén a rongálás tényállása nyújtott büntetőjogi védelmet.

A műemlék megrongálását egyébként a speciális tettesek köre vonatkozásában is más jogszabály rendelkezése tölti ki tartalommal. Azt ugyanis, hogy a műemlék megrongálása tekintetében ki minősül tulajdonosnak a Köv. tv. idézett rendelkezése alapján kell megítélni, egyébként nemcsak mulasztásos, hanem tevéses elkövetés esetén is. A német jogirodalomból ismert szűkebb felfogás szerint azonban – az elkövetési tárgy meghatározásához hasonlóan – ez sem teremt kerettényállást tevéses elkövetés esetén, hanem csak olyan büntető rendelkezést, amely más jogszabályban definiált fogalmat használ.

Mínderre figyelemmel, a jelen ügyben felmerülő jogkérdést érdemes megvizsgálni, amennyiben a műemlék megrongálása

- valóban kerettényállás (a Kúria szerint mindig, szerintem csak mulasztásos elkövetés esetén), illetve
- nem minősül kerettényállásnak (álláspontom szerint tevéses elkövetés esetén).³⁷

³³ A műemlék megrongálásának mulasztásos elkövetésére lásd Legf. Bír. Bfv.II.13/2009., ahol azonban a Legfelsőbb Bíróság a kerettényállási jellegét az elkövetési tárgy meghatározásából származtatta.

³⁴ Köv. tv. 41. § (1) bek.

³⁵ Köv. tv. 41. § (2) bek.

³⁶ Köv. tv. 4. § (1) bek.

³⁷ Vö. 3.6.1. cím.

3.2. A keretkitöltő norma alapján való értelmezés kötelezettsége

3.2.1. A szaktörvény alapján való értelmezés kötelezettsége

A Kúria jelen ügyben megerősítette azon elvi tételt, hogy a büntetőjogi normában szereplő fogalmakat a büntetőjogi tényállás kereteit kitöltő jogszabály alapján kell értelmezni.

A korábbi joggyakorlatból a Bfv. III. 224/2012/15. számú határozatra utaltak vissza, amelyben kimondták, hogy *„ha jogszabály határozza meg a hivatalos személy vonatkozásában a vezetői beosztásokat, akkor a jogszabályban tételesen megjelölt kör nem bővíthető. Ebből következően a terhelt – a jogszabály felsorolásában nem szereplő – körzeti megbízotti csoportvezető státusza nem tekinthető vezető beosztásnak”*. Még akkor sem, ha *„kétségtelen, hogy a csoportvezető egy csoportnak a vezetője, s ilyen értelemben természetesen vezető, azonban önmagában ez jelen esetben nem azonosítható a [...] tételes jogszabályi rendelkezéssel meghatározott vezető beosztással”*. Nem *„léphet a vezető beosztás külön jogszabály általi tételes meghatározottságának a helyébe”* a szolgálati eljáró³⁸ *„eltérő szempontok alapján meghatározott és eltérő rendeltetésű fogalma sem”*.³⁹

A fenti hivatkozás több okból is igen találó volt, hiszen példaszerűen beillesztette a jelen ügyben hozott határozatot az addigi ítélkezési gyakorlat folyamába. A Bfv. III. 224/2012/15. számú határozat ugyanis a fenti tételt egy olyan fogalom (vezető beosztás) tekintetében fogalmazta meg, amely minősítő körülményként „csak” a büntetőjogi szankció mértékét érinti. Márpedig amennyiben a minősítő körülményeket más jogszabály alapján kell értelmezni, akkor (*argumentum a minore ad maius*) még inkább így kell tenni a büntetőjogi felelősséget keletkeztető alaptényállási elem (műemlék) esetén. A Bfv. III. 224/2012. számú ügyben ráadásul nemcsak a szaktörvény szerinti értelmezés kérdése merült fel, hanem az is, hogy a büntetőjogban nem alkalmazhatók a más jogszabályokban szereplő olyan fogalmak, amelyek a büntetőtörvényben használthoz csak hasonlóak.

A szaktörvény alapján való értelmezés más (alsóbb fokú) bíróságok ítéleteiben egyébként alaptényállási elem tekintetében is felmerült, így abban az ügyben is, amelyben a másodfokú bíróság mindhárom vádlottat az ellenük csekkel való visszaélés vétsége miatt emelt vád alól felmentette. A vádlottak ugyanis *„nem csekket, hanem elszámolási utalványt használtak a cselekmény elkövetéséhez”*, márpedig az akkor hatályos tényállás⁴⁰ *„nem bármely értékpapírral, hanem csupán a csekkel kapcsolatos visszaéléseket”* pönalizálta. A *„csekk fogalmát viszont a 10/1974. (IX. 25.) IM rendelettel módosított 2/1965. (I. 24.) IM rendelet”* alapján kellett értelmezni. Ennek egyik rendelkezése szerint *„a csekk tartalmazza, egyebek között – a »csekk« elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának a nyelvén”*. Így viszont *„az okirat, amelyből ez a kellék hiányzik, nem csekk”*.⁴¹

³⁸ 1996. évi XLIII. törvény 2. §-ának d) pontja.

³⁹ Kúria Bfv. III. 224/2012/15. – BH 2013. 35.

⁴⁰ Az akkor hatályos rendelkezés szerint „aki fedezetlen csekket bocsát ki, vagy hoz forgalomba” [1978. évi Btk. 313. §].

⁴¹ Fővárosi Bíróság 25. Bf. 6149/1993. – BH 1995. 81.

3.2.2. Kivétel a keretkitöltő jogszabály alapján való értelmezés kötelezettsége alól

A Kúria arra is utalt azonban, hogy a keretkitöltő jogszabály alapján való értelmezés kötelezettsége csak eltérő büntetőjogi szabályozás hiányában érvényesül. Így a Köv. tv. értelmező rendelkezése csak azért volt irányadó, „mivel [a] bűncselekmény tényállási elemét képező műemlék fogalmát a Btk. nem határozza meg”.⁴²

Ha viszont a Btk. a műemlék fogalmát meghatározta volna, akkor a büntető tényállás alkalmazásában ezen (a szaktörvénytől esetlegesen eltérő) fogalom lett volna irányadó. A határozat szerint sincs tehát akadálya annak, hogy más esetekben a Btk. (vagy más büntetőjogi törvény⁴³) eltérő tartalommal használjon egy kifejezést, mint a szaktörvények.

Így elképzelhető a Btk. vonatkozásában olyan értelmező rendelkezés is, amely szerint a tényállás „alkalmazásában műemlék az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan is”. A szaktörvény szerinti értelmezés egyébként ilyen esetben sem lenne megkerülhető, mivel – a fenti tételek alapján⁴⁴ – az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan tényállási elemét a Köv. tv. szerint kellene értelmezni. Erre figyelemmel viszont az elővédelemben részesülő ingatlan nem tartozna a büntetőjogi tényállás védelme alá.

Ezzel kihatásában egyenértékű az, ha a Btk. a tényállás elkövetési tárgyát „műemlék, illetve ideiglenesen védelem alá helyezett ingatlan” kifejezésekkel határozná meg.

3.3. A szaktörvény fogalmi és más rendelkezései

3.3.1. A szaktörvény fogalmi

3.3.1.1. Az ideiglenes védelem

A Kúria helytállóan állapította meg, hogy az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan a szaktörvény szerint nem minősül műemléknek.

Az ügy megítélése tekintetében releváns lehet az a – védő által a felülvizsgálati indítványban,⁴⁵ illetve Szomora által szintén kiemelt⁴⁶ – körülmény is, hogy az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant nem biztos, hogy végül műemlékké nyilvánítják.

Ez a körülmény azonban nem tekinthető döntő jelentőségűnek az ügy alapját képező jogkérdés megítélése tekintetében. Az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan ugyanis akkor sem minősülne műemléknek, ha a szaktörvény konstrukciója alapján a műemléki minőség egy bizonyos határidő lejártakor (esetleg az ügyfél által tett felfüggesztő hatályú jognyilatkozat hiányában) automatikusan keletkezne.

⁴² Kúria Bfv. III. 707/2012. – BH 2013. 147.

⁴³ Így tesz a 2001. évi CIV. törvény 1. § (1) bek. 1. pontja.

⁴⁴ Vö. 3.2.1. cím.

⁴⁵ Vö. 1.3. cím.

⁴⁶ Vö. 2.1. cím.

3.3.1.2. A műemléki érték

Szükségtelen volt annak külön elemzése a Kúria által, hogy az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan műemléki értékkel bír-e.

Ez a kérdés abban a hipotetikus esetben lenne releváns, ha a büntető tényállás az elkövetési tárgyat a védett műemléki érték⁴⁷ kifejezéssel határozta volna meg. Ebben az esetben, egyébként részemről az ideiglenes védelem alá helyezett (sőt az elővédelemben vett) ingatlant a büntető tényállás alkalmazási körébe tartozó elkövetési tárgynak tartanám. Éppen arra a Kúria által felhozott, de végül elvetett érvre figyelemmel, hogy „nem a miniszter [...] rendeletalkotása [...] teremti a műemléki értéket, a műemléki érték vagy megvan, vagy nincs”. A védelem pedig bármilyen olyan jogintézmény lehet, amit a Köv. tv. ilyenként határoz meg.

Sőt, a műemléki érték már az ideiglenes védelem alá helyezést (elővédelemben vételt) megelőzően is létezik, annak létrejötté tekintetében nemcsak a miniszter, hanem a közigazgatás döntése is irreleváns.

Természetesen, ha a büntető tényállás az ideiglenes védelem alá nem helyezett és elővédelemben sem vett műemléki érték megrongálásához fűzne büntetőjogi konzekvenciákat, akkor annak alkalmazása esetén igen gyakran felmerülhetne a tévedésre, mint büntethetőséget kizáró okra hivatkozás. A műemléki érték felismerése ugyanis – erről rendelkező jogszabály vagy hatósági határozat, illetve hatósági lista hiányában – a tulajdonosoktól számos esetben nem várható el.

3.3.1.3. A műemléknek vélelmezett objektum

Szomora az eset ismertetésénél használja az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlanra a „műemléknek vélelmezett objektum”⁴⁸ kifejezést, amely nincs összhangban a szaktörvény fogalomrendszerével. A Köv. tv. ugyanis az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant nem vélelmezte műemléknek.

3.3.2. A műemlékekre vonatkozó rendelkezések alkalmazása

A Kúria helyesen mutatott rá arra, hogy az ideiglenes védelem alá helyezett épület nem lesz attól sem műemlék, hogy arra a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

⁴⁷ A szaktörvény szerint „műemléki érték: minden olyan, építmény, kert, temető vagy temetkezési hely, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórszeivel, tartozékaival és berendezési tárgyaival együtt” [7. § 10. pont.].

⁴⁸ SZOMORA (2015): i. m. 104.

Ebben a vonatkozásban lényeges (bár szerintem nem ügydöntő) az a körülmény, hogy a szaktörvény bizonyos kivételekkel rendelte csak alkalmazni a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket az ideiglenes védettség alatt álló épületekre. Ez – az ügyben eljáró védő álláspontjához⁴⁹ csatlakozva – valóban felhozható a műemléki jelleg tagadása melletti érvként egy olyan ingatlan esetén, amelynek besorolása a jogszabályok alapján nem egyértelmű. A műemléki jelleg elismerésének ugyanis a jogalkalmazás során feltétele lehet az is, hogy az ebből a szempontból vitatott besorolású ingatlanra a műemlékekre vonatkozó minden szabály alkalmazást nyerjen. Az ideiglenes védelem alá helyezett épületek azonban akkor sem lennének műemlékek, ha azokra a műemlékekre vonatkozó összes magatartási normát alkalmazni kellene. A műemléki minőség szükséges, de nem elégséges feltétele tehát, hogy az adott épületre a műemlékekre vonatkozó összes szaktörvényi rendelkezés alkalmazást nyerjen.

Közömbös jelen ügyben az a védő által kiemelt körülmény, hogy a szaktörvény nem tette lehetővé a teljes körű helyreállítás kikényszerítését ideiglenes védettség alatt álló épületek esetén. A releváns magatartási norma ugyanis (amint arra a Kúria is rámutatott⁵⁰) az épület bontásának tilalma volt, amely viszont az elkövetéskor hatályos szaktörvény alapján is kiterjedt az ideiglenes védettség alatt álló épületekre is.⁵¹

Egyszerűbb lett volna az ügy megítélése, ha a Köv. tv. nem tartalmaz olyan főszabályt, amely alapján az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Ha ugyanis a szaktörvény megjelöli, hogy az ideiglenesen védetté nyilvánított épületekre a törvény mely szakaszait kell alkalmazni, akkor fel sem merülne, hogy az ideiglenes védelem alatt álló ingatlan műemlék lenne.

A leginkább egyértelmű (bár kodifikációtechnikailag nehezekebb) egyébként a Köv. tv. olyan szabályozása lett volna, amely az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanok tekintetében (akár a műemlékekre vonatkozók megismétlésével) önálló magatartási szabályokat határoz meg.⁵²

3.3.3. A közigazgatási ügyben eljáró bíróság értelmezése

Az ügyben érintőlegesen megjelent azon kérdés is, hogy a szaktörvény rendelkezéseinek értelmezésénél a közigazgatási ügyben eljáró bíróságok határozatai mennyiben kötik a büntető bíróságot.

Az elsőfokú bíróság ugyanis azt olvasta ki az egyik közigazgatási ügyben hozott határozatból,⁵³ hogy a védettség vagy a Köv. tv. 31. §-ának (1) bekezdése szerinti ideiglenes védelem alá helyezéssel, vagy a Köv. tv. 32. §-a alapján a műemlékké nyilvánítással jön létre.

⁴⁹ Vö. 1.3. cím.

⁵⁰ Vö. 1.4.2. cím.

⁵¹ Vö. Köv. tv. 31. § (1) bek.

⁵² Ilyen szaktörvényi szabályozás korábban egyébként létezett is. 3.5.1. cím.

⁵³ Legfelsőbb Bíróság Kfv. II.39.119/2007/6.

A Kúria azonban helyesen állapította meg, hogy „*az említett határozatból csupán az következik, hogy az ideiglenes védettség is a szaktörvény alapján létrehozott egyfajta védettséget jelent*”, de a határozat nem irányadó jelen ügyben, mivel az abban értelmezett fogalmak (ideiglenes védettség, védetté nyilvánítási eljárás) nem alkalmazhatók a büntető jogszabály kereteinek kitöltésére. Ezzel azonban nem zárta ki, hogy a közigazgatási ügyben hozott eseti döntés irányadó lehet a büntető ügyben keretkitöltőként alkalmazott közigazgatási jogszabály értelmezésénél.

3.4. A büntetőjogi tényállás értelmezése

3.4.1. Nyelvtani értelmezés

A Kúria elsősorban nyelvtani értelmezéssel állapította meg, hogy az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan a szaktörvény szerint nem minősül műemléknek,⁵⁴ így nem tekinthető annak a büntetőjogban sem.

Más lett volna az ügy kimenetele akkor, ha a szaktörvény úgy rendelkezik, hogy „*e törvény alkalmazásában műemlék az is, amelyet ideiglenes védelem alá helyeztek*”. Ha ugyanis valami a szaktörvény szerint – akár az abban szereplő törvényi értelmezés alapján – műemlék,⁵⁵ akkor azt a büntetőjogban is műemléknek kell tekinteni.

Ha az ideiglenesen védett ingatlan a szaktörvény alapján egyértelműen műemléknek minősülne, büntetőjogilag akkor is védett lenne, ha a szaktörvény annak vonatkozásában bizonyos magatartási normák (például a teljes körű helyreállítás kikényszerítése) alól kivételt tesz.⁵⁶

Ilyen esetben azonban külön problémát vetne fel a szaktörvény magatartási normáinak büntetőjogi alkalmazása, mulasztásos elkövetés esetén. Ebben a hipotetikus konstrukcióban ugyanis a szaktörvény szerint műemléknek minősülő ingatlan vonatkozásában csak azon rendelkezések megsértése róható az elkövető terhére (a büntetőjogban is), amelyek az utaló rendelkezés alapján ideiglenes védelem alá helyezett épületekre is vonatkoznak. Ebben az esetben tehát lenne olyan eset, amikor az épület szaktörvény szerint műemléknek (azaz büntetőjogilag elkövetési tárgynak) minősülne, de a rendelkezéseinek megsértése (és így elkövetési magatartás) hiányában a büntetőjogi kerettényállás⁵⁷ nem valósul meg.

A szaktörvény alapján nincs szó műemléknek vélelmezett objektumról,⁵⁸ de egy ilyen szabályozási konstrukciót érdemes hipotetikus esetvariációként megvizsgálni. Ha tehát a szaktörvényben az szerepelne, hogy „*az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant (is) műemléknek kell tekinteni*”, akkor ez a törvényi vélelem a szaktörvényen keresztül a bün-

⁵⁴ Vö. 3.3. cím.

⁵⁵ Vö. 3.2.1. cím.

⁵⁶ Más az ilyen kivétel megítélése a jogalkalmazás során, ha a törvényi besorolás vitatott. 3.3.2. cím.

⁵⁷ Vö. 3.1. cím.

⁵⁸ Vö. 3.1.3. cím.

tetőjogi tényállásra is kihathatna. Mégpedig akkor is, ha a „műemléknek kell tekinteni” szöveget tartalmazó rendelkezés – például „e törvény alkalmazásában” kitévelt alkalmazva – a vélelem hatókörét a szaktörvényre szűkíti le. A fenti tételek alapján ugyanis a büntetőjogi megítélés a szaktörvény terminológiáján alapul,⁵⁹ az viszont nem tagadható, hogy egy ilyen vélelem alapján, az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan is műemléknek minősülne.

3.4.2. A rendszertani értelmezés

A Kúria kifejezetten elvetette, hogy a keretkitöltő jogszabály alapján történő nyelvtani értelmezésen „a jogrendszer egészét alapul vevő értelmezés szerint” tágitani lehetne.

Az első és másodfokú bíróság álláspontjának védelmében felmerülhetett az a rendszer-tani (és egyben teleologikus⁶⁰) érv is, hogy a műemlék megrongálása a „rendészeti”,⁶¹ illetve tágabb kategóriaként az „államigazgatás [...] elleni”⁶² bűncselekmények között szerepelt. Márpedig az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan elbontása mindenképpen sérti az erről rendelkező közigazgatási határozatok betartásához fűződő érdeket.

Itt lehetett utalni azon – jelen ügyben nem hivatkozott – közigazgatási határozatra, amely szerint az ideiglenes védelem alá vétel hatósági eljárás, míg ehhez képest a védetté nyilvánítási eljárás a műemléki értékek védelmét célzó (szakmai előkészítő és) nem hatósági tevékenység.⁶³ Ennek alapján ugyanis – ha a műemlék megrongálását az államigazgatás elleni bűncselekmények tartjuk, akkor – az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan megrongálása tényállásszerű, míg nem ilyen az olyan ingatlané, amelynek vonatkozásában a védetté nyilvánítási eljárást megkezdték.

Ilyen értelmezés elfogadása esetén annak megítélése lehetne vitás, hogy a pusztán elővédelemben részesülő (listára vett) ingatlan megrongálása bűncselekménynek minősül-e. Álláspontom szerint igen, mivel „a hatóság a listára vételről határozatot hoz”, még akkor is, ha az arról „szóló határozat bírósági felülvizsgálatának nincs helye”.⁶⁴

3.4.3. A történeti értelmezés

A Kúria a történeti értelmezést is felhasználta saját nyelvtani értelmezésének megerősítésére, amikor utalt a büntetőjogi és igazgatási jogi szabályozás kapcsolódásának korábbi, hasonló szabályozási megoldásaira. Az a körülmény azonban, hogy a büntetőjogi védelem

⁵⁹ Vö. 3.2.1. cím.

⁶⁰ Vö. 3.4.4. cím.

⁶¹ 1978. évi Btk. XV. fejezet II. cím.

⁶² 1978. évi Btk. XV. fejezet.

⁶³ Legf. Bír. Kfv. II. 37.011/2009. – EH 2009.2091 = BH 2010. 77.

⁶⁴ Köv. tv. 30. § (2) és (5) bek.

a korábbi szabályozások alapján is a végleges igazgatási védelemhez kapcsolódott, igen kevés alkalmas annak megerősítésére, hogy az elkövetés és az elbírálás idején hatályos Köv. tv. is ezt a megoldást választotta. A történeti értelmezés ugyanis inkább olyan esetekben használható, amikor annak körében a jogszabályok eltérése (változása), illetve az azzal kapcsolatos jogalkotói indokolás vizsgálható.⁶⁵

3.4.4. Teleologikus értelmezés

A másodfokú bíróság valóban használt teleologikus érvelést is a tényállás hatókörének kibővítésére. Ennek során azonban annak nemcsak a szubjektív, hanem az objektív teleologikus értelmezését is alkalmazta, hiszen nemcsak a jogalkotói szándéokra utalt, hanem a jogintézmény célját is alapul vette.

A másodfokú bíróság érvelésének alapvető módszertani hibája valóban az volt (ahogy arra Szomora is rámutat⁶⁶), hogy nem vizsgálta elkülönülten a közigazgatási norma és a büntetőjogi tényállás védelmi célját. Abból ugyanis, hogy egy szaktörvényi rendelkezésnek nincs büntetőjogi szankciója, nem lehet arra következtetni (pedig a másodfokú bíróság lényegében ezt tette), hogy a közigazgatási tilalom célja ne teljesülhetne. Egy ilyen következtetés különösen akkor nem fogadható el, ha a szaktörvény megszegéséhez (ahogy jelen esetben is) közigazgatási szankció is járul. Így ugyanis éppen olyan jogalkotói szándéokra lehet következtetni, amely a kisebb súlyú jogsértések szankcionálását – ahogy számos más esetben is – kifejezetten az igazgatási szankciók terebélyesítésére utalja.

Az elkülönült vizsgálat esetén is az ügy kulcskérdése azonban a büntetőjogi tényállás védelmi céljának meghatározása. Ennek vonatkozásában, a legfőbb ügyész képviselője a nyilvános ülésen tett felszólalásában utalt arra a – rendszertani értelmezés alapján is felvethető⁶⁷ – teleologikus érve, hogy „a büntetőjog az ideiglenes védelem alá helyezéséről szóló határozat végrehajtásához fűzött érdekeket támogatja”. Ezzel szemben a Kúria – szintén teleologikus értelmezés alapján – kifejezetten arra a következtetésre jutott, hogy „a büntetőjog [...] nem a hatósági eljárást, hanem a műemléket védi”.⁶⁸

Ennek kapcsán azonban érdemes lett volna kifejezetten kiemelni, hogy a legfőbb bírói fórum a tényállás jogi tárgyának meghatározásánál, a fejezet (cím) szerinti elnevezéséhez képest, nagyobb jelentőséget tulajdonított a tényállás szövegének. Erre utal az ítélet azon része, hogy „a jogi tárgy alapján [...] a műemlék megrongálása bűncselekményének törvényi tényállási elemei meghatározása révén nem a védettséget általában, hanem a műemlékké nyilvánítással elnyert védettséget védi. [...]”. Ennek kapcsán kilehetett volna térni arra

⁶⁵ HOLLÁN Miklós (2013): A büntetőtörvény értelmezése (és annak egységesítése). In *Büntetőjog I. Általános rész. Alapismertetek a közigazgatási szakemberképzés számára*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus. 60–62.

⁶⁶ Vö. 2.2. cím.

⁶⁷ Vö. 3.4.2. cím.

⁶⁸ Kúria Bfv. III.707/2012. – BH 2013. 147.

is, hogy amennyiben a büntetőjog valamely hatósági határozatnak kíván védelmet biztosítani, akkor erre a tényállás szövegében,⁶⁹ illetve az értelmező rendelkezésben utal.⁷⁰

3.4.5. Az alkotmányos értelmezés

3.4.5.1. Az Alkotmánybíróság 2012 előtt született határozatai

A Kúria az alkotmányos értelmezés során a 2012. január 1. előtt kihirdetett alkotmánybíróági határozatokra támaszkodott. A hivatkozott határozatok azonban – az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése előtti hatáskörének lényegéből eredően – elsősorban (de nem kizárólagosan) a jogalkotás alkotmányossága tekintetében releváns megállapításokat tartalmaztak, amelyekből viszont sokszor nehéz a jogalkalmazás alkotmányosságára vonatkozó követelményeket kiolvasni.⁷¹ Így a Kúria által idézett megállapítások közül, a lehetőségekhez mérten, jelen ügyben a leginkább találó az, hogy a jogalkotónak „*korlátozni kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazó részéről*”.⁷² Ebből ugyanis a 2012. január 1. napja utáni joghelyzetre vonatkozóan is levezethető az önkényes jogértelmezés tilalma, illetve a jogértelmezés határok közé szorításának alkotmányos követelménye is.

Érdeemes lett volna azonban utalni arra az alkotmánybíróági határozatra, amely 2012. január 1. napja előtt született, de kifejezetten a jogalkalmazás felé fogalmazott meg követelményt, ráadásul kifejezetten a szaktörvények kerettényállásokkal kapcsolatos értelmező erejével kapcsolatosan. Eszerint „*az anyagi jogszabály alkalmazásához [...] nem kerülhetők meg a valamely sajátos szakterületre tartozó, tudományos értelmezést igénylő fogalmak sem. Amennyiben viszont ezek normaszzerű megfogalmazásai a jogrendszerben megjelennek, a tényállási elemek megállapításakor ezeket a jogalkalmazó köteles figyelembe venni*”.⁷³

3.4.5.2. Az Alaptörvény értelmezési mércéinek alkalmazása

A Kúria ítélete nem tér ki rá, hogy a jogerős ítélet időpontjában hatályos Alaptörvény rendelkezései jelen ügyben alkalmazandók lettek volna-e. Álláspontom szerint igen. Az Alaptörvény szerint „*jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel*”,⁷⁴ illetve „[a] bíróságok

⁶⁹ 1978. évi Btk. 196. § (1) bek.: „*Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti*”.

⁷⁰ 1978. évi Btk. 266. § (3) bek.: „*[...] veszélyes eb a hatósági határozatban egyedileg veszélyes ebbé nyilvánított eb*”.

⁷¹ Hasonló állásponton az Alkotmánybíróság határozatai tekintetében, például GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (2016): Alkotmánybíróság 2010–2015. In JAKAB András – GAJDUSCHEK György szerk.: *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA TK JTI. 460–461.

⁷² Köv. tv. 48. § (2) bek.; Vö. 14. l.áb.

⁷³ 689/B/2003. AB határozat, Indokolás 3.3.4.

⁷⁴ Alaptörvény T) cikk (3) bek.

a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik”.⁷⁵ Ez a kérdés azért lett volna jelen ügy (de más ügyek) tekintetében is alapvető jelentőségű, mert az utóbbi rendelkezés első fordulatára tekintettel felmerülhetett volna az is, hogy a jogértelmezés Alaptörvényben megengedett keretei a 2012. január 1. napját követő időszakban az Alkotmány időszakához képest kibővültek.

3.4.5.3. Teleologikus versus alkotmányos értelmezés

Az ügyben megjelent a teleologikus és az alkotmányos értelmezés konfliktusa is. A Kúria a nullum crimen elvre hivatkozó alkotmányos értelmezést lényegében a másodfokú bíróság teleologikus értelmezésének elvetésére használta. Volt azonban saját teleologikus értelmezése is, amelyet viszont nem kellett a nullum crimen elv alapján leszűkítenie, hiszen az a nyelvtanhoz képest is megállapító volt.⁷⁶

A keretkitöltő normából eredő nyelvtani interpretációval ellentétes értelmezés alkotmányos tilalma egyébként már korábbi, rendes bírósági határozatokban is megjelent. Így a „*törvény nyelvtani értelmezés útján megállapított jelentésével ellentétes eredményre vezető, önkényes jogértelmezés azzal a következménnyel járna, hogy az állampolgárt megbüntethetnének olyan cselekmény miatt, amely a törvény általa megismerhető értelme szerint nem büntethető. Az ügyész által kifejtett [a törvény szellemére hivatkozó] jogértelmezés a büntetőjogban elfogadhatatlan, mert sérti a jogbiztonságot, a nullum crimen lege alkotmányos alapelvét, és ezen keresztül a jogállamiság elvét is*”.⁷⁷

3.4.6. Az analógia és/vagy a kiterjesztő értelmezés tilalma

A Kúria határozatában általános érvennyel megfogalmazta, hogy a büntetőjogban kiterjesztő értelmezésnek – a határozat kontextusából kikövetkeztethetően az elkövető terhére – nincs helye. Ezen felül azonban a legfelső bírói fórum a kerettényállások más jogszabályban definiált elmei tekintetében is megfogalmazta az elkövető terhére szóló kiterjesztő értelmezés tilalmát.⁷⁸

Mindkét felfogás már korábban megjelent a jogalkalmazásban, így „*a Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú ítéletben megállapított történeti tényállás jogi megítélése során – alapvető jogértelmezési elvként – ragaszkodott a büntetőjogi norma kiterjesztő értelmezésének tilalmához*”.⁷⁹ Más határozatok pedig azt mondták ki, hogy kiterjesztő értelmezésének a szaktörvény által definiált fogalom büntetőjogi alkalmazásakor nincs helye, így

⁷⁵ Alaptörvény 28. cikk, első mondat.

⁷⁶ Vö. 3.4.4. cím.

⁷⁷ Nógrád Megyei Bíróság Bf. 47/2003. – BH 2004. 219.

⁷⁸ Kúria Bfv. III.707/2012. – BH 2013. 147.

⁷⁹ Legf. Bír. Bfv. I.1611/2000. sz. – BH 2002. 217., illetve Fejér Megyei Bíróság Bf. 304/2002. – BH 2003.11.446.

- amikor „a vádlottak nem csekket, hanem elszámolási utalványt használtak a cselekmény elkövetéséhez”, a másodfokú bíróság utalt arra, hogy „a büntetőtörvény kiterjesztő értelmezése e körben kizárt”,⁸⁰
- „ha a Büntető Törvénykönyvben szereplő valamely fogalom tartalmát más jogszabály határozza meg, akkor ez a meghatározás a törvény alkalmazása során kötelező érvényű, attól értelmezés alapján [...] eltérni nem lehet”,⁸¹
- ha jogszabály meghatározza az adott szervezeten belüli vezetői beosztásokat, akkor a jogszabályi meghatározottság irányadó, s annak köre nem tágítható, az ugyanis nyilvánvalóan a terhelt terhére eső kiterjesztő értelmezést jelentene.⁸²

A jelen ügyben hozott kúriai ítélet látszólag ezt a két aspektust vonta össze, amikor megállapította, hogy a kiterjesztő értelmezés tilalma a büntetőjogban általában, és a kerettényállások más jogszabályban definiált elemei tekintetében is érvényesül.

A két jogtétel viszonya azonban más megvilágításba kerül, ha megvizsgáljuk a kiterjesztő értelmezés fogalmát. A büntetőjog irodalma ugyanis különbséget tesz nem-valódi és valódi kiterjesztő értelmezés között. Az első lényegében a nyelvtani értelmezéshez, míg az utóbbi a jogalkotó akaratához (a norma valódi jelentéséhez) képest kiterjesztő értelmű. Az általam elfogadott álláspont szerint az előbbi a büntetőjogban is megengedett, amíg az utóbbi a tiltott analógiával azonos, vagy jogi sorsában azzal esik egy tekintet alá.⁸³

Ennek alapján viszont a Kúria ítélete olyan értelmezést is nyerhet, hogy a két jogtétel egymást kiegészítő viszonyban áll. Eszerint

- büntető ügyekben általános érvénnyel csak a valódi kiterjesztő értelmezés tilalmazott,
- a kerettényállások esetén viszont, a szaktörvényben definiált nyelvtani értelmezéshez képest történő, nem-valódi kiterjesztő értelmezés sem megengedett.

Az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant a másodfokú bíróság lényegében analógia (vagy azzal egyenértékű, a büntetőjogban eleve tiltott kiterjesztő értelmezés) alkalmazásával vonta a tényállás hatálya alá. Ezt erősíti meg szerintem Szomora azon elemzése is, amikor arra mutat rá, hogy az ideiglenes védettség kapcsán lényegében egy klasszikus joghézag mutatkozik a büntetőjogi védelemben.⁸⁴ A keretnormában definiált fogalomhoz képest azonban a műemlék kifejezést nem lehetett volna nem-valódi értelemben sem kiterjesztően értelmezni (így más értelmezési módszerek, különösen rendszertani vagy teleologikus értelmezés alapján sem).

⁸⁰ Fővárosi Bíróság 25. Bf. 6149/1993. – BH 1995. 81.

⁸¹ Nógrád Megyei Bíróság Bf. 47/2003. – BH 2004. 219.

⁸² Kúria Bfv. III. 224/2012.

⁸³ NAGY (2008): i. m. 74–75.

⁸⁴ Vö. 2.3. cím.

3.5. A szaktörvényben szereplő utaló rendelkezés és annak büntetőjogi kihatása

Az ideiglenes védelem alá helyezett épület nem műemlék,⁸⁵ azonban arra a szaktörvény alapján (bizonyos kivételekkel) a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.⁸⁶

Az első és másodfokú bíróság ezt az utaló rendelkezést kifejezetten relevánsnak tartotta a büntetőjogi védelem körének meghatározásánál is. Ezzel szemben a Kúria megállapította, hogy a szaktörvény kiterjesztő rendelkezésének nincs büntetőjogi kihatása, annak érvényesülése tehát megáll a szaktörvény határainál.

A szaktörvényben szereplő utaló rendelkezés büntetőjogi kihatásának megítélése képezi számomra az ügy újdonságát, és így legizgalmasabb kérdését. Más esetekben is előfordulhat ugyanis (és elő is fordul⁸⁷) olyan konstelláció, hogy a szaktörvény a büntető törvényben szereplő jogintézményre (azaz esetünkben a műemlékre) vonatkozó rendelkezéseket olyan fogalomra is alkalmazni rendeli, amely a büntető tényállásban nem szerepel (ez volt esetünkben az ideiglenesen védett ingatlan). Erre figyelemmel, ezt a kérdéskört a következőkben külön is részletesebb elemzés alá veszem.

3.5.1. Szaktörvényi utalásra figyelemmel megalkotott büntető rendelkezés?

Az első és másodfokú bíróság álláspontjának alátámasztásaként, a rendszertani értelmezés körében felvethető lenne, hogy a büntető jogszabály megalkotásakor, a jogalkotó kifejezetten számításba vette azt a lehetőséget, hogy a keretkitöltő norma kiterjesztő rendelkezése automatikusan a büntetőjogszabály alkalmazási körét is kitágítja. Az ideiglenes védelemre tehát azért nem utaltak külön a büntető norma szövegében, mert ezt szaktörvényi alapként adottnak vették.

Az elkövetéskor hatályos szaktörvényt azonban a törvényi tényállás hatályba lépését követően alkották meg, a tényállás megalkotásakor hatályos műemlékvédelmi jogszabály pedig a Köv. tv. 31. §-ához hasonló kiterjesztő rendelkezést nem tartalmazott (hanem az ideiglenes védettség tartalmát önállóan szabályozta).⁸⁸ Ebből viszont a történeti értelmezés keretében – a fenti rendszertani interpretációval szemben – éppenséggel az következik, hogy

⁸⁵ Vö. 3.3.1. cím.

⁸⁶ Köv. tv. 31. § (3) bek.

⁸⁷ Például 2009. évi XXXVII. törvény 12. § (2) bek.: Fásítás esetében e törvény rendelkezései közül a károsítók károkozása elleni védelemre (58–59. §), a káros tevékenységek elleni védelemre [61. § (1) bek. b) pont, (2) bek.], az erdő talajának védelmére (62–63. §), az erdő tűz elleni védelmére (64–67. §), az e törvény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott eltérésekkel az erdő telepítésére (45–48. §), az erdő felújítására (51–52. §), a fakitermelésre (70. §) és az erdő látogatására (91–96. §) vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

⁸⁸ Így „az ideiglenes védelem alatt álló ingatlanon a telekalakítási, építési, átalakítási és bontási munkák engedélyezéséhez a műemlékvédelmi hatóság hozzájárulása szükséges”. 1997. évi CXL. törvény 34. § (3) bek.

a büntető jogszabály megalkotásakor a jogalkotó még nem is vehette számításba a keretki-töltő norma büntetőjogszabály alkalmazási körét automatikusan kitágító hatását.

3.5.2. Rendszertani értelmezés a kulturális javakra vonatkozó rendelkezések alapján

A Kúria szerint a műemlékekre vonatkozótól a kulturális javak tekintetében a szaktörvényi eltérő, míg az 1978. évi Btk. hasonló rendelkezéseket tartalmaz.⁸⁹

A kulturális javak valóban a védetté nyilvánítására irányuló eljárás kezdetétől törvényi védelemben részesülnek, míg a műemlékek nem.⁹⁰ Így ezeknél valóban „*van olyan szabály, ami kifejezetten belépteti a törvénynél fogva védelmet, a védettség felé haladó hatósági eljárás közben*”, míg „*a műemlékekre vonatkozóan*” ilyen „*nincsen a törvényben*”. Arra is utalni kell azonban, hogy az eljárás alá vont kulturális javak tekintetében nemcsak utaló rendelkezés van („*rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni*”), hanem egy külön védettséget teremtő norma is („*az eljárás alá vont kulturális javak e törvény erejénél fogva ideiglenesen védettek*”).⁹¹

A két szféra azonban a büntetőjogi szabályozásában is eltér, hiszen az 1978. évi Btk. a „*kulturális javak körébe tartozó és védett tárgy*” kifejezést használja, így ehhez kapcsolódott a szaktörvény azon rendelkezése, amely az ideiglenesen védett kulturális javakat (ha csak ideiglenesen is, de) védetté nyilvánítja, így egyúttal a büntető tényállás hatókörébe vonja.

A büntetőtörvényi szabályozásra tekintettel, lényeges különbség a két szféra szabályozása között az is (amire a Kúria nem utal), hogy a kulturális javak fogalma jogszabályi vagy hatósági döntést nem feltételez,⁹² míg a műemléké igen. Ha ugyanis feltételezne, akkor a szaktörvény védettséget beléptető rendelkezése is közömbös lenne a büntetőjogi felelősség tekintetében, éppen úgy egyébként, mint a műemlékre alapuló tényállás alkalmazása esetén az ideiglenes védettség fogalma.⁹³

A kulturális javakéhoz hasonló büntetőjogi szabályozás az lett volna, ha a büntető tényállás a védett műemléki érték kifejezést használta volna,⁹⁴ amivel a jogalkotó ideiglenes védettség (sőt, elővédelem) esetén is büntetőjogi felelősséget keletkeztethetett volna. Ekkor is különbözött volna azonban a két szféra büntetőjogi védelme abban, hogy míg az eljárás alá vont kulturális javak eleve védettek, addig a műemléki értékek közül csak azok, amelyeket ideiglenes védelem alá helyeztek (vagy elővédelembé, azaz listára vettek).

⁸⁹ Kúria Bfv. III. 707/2012. – BH 2013. 147.

⁹⁰ Vö. 3.3.1.1. cím.

⁹¹ Köv. tv. 42. § (2) bek.; Vö. 14. lábjegyzet.

⁹² Így „*kulturális javak: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások*” [Köv. tv. 7. § (4) bek.].

⁹³ Vö. 3.3.1.1. cím.

⁹⁴ Vö. 3.3.1.2. cím.

3.5.3. Az utaló rendelkezés és a teleologikus értelmezés

A büntető tényállás alkalmazását megalapozóan, a teleologikus értelmezés körében arra lehetett volna utalni, hogy az ideiglenes védettség alatt álló épület az utaló rendelkezés közvetetében, éppen azon magatartási norma (a bontási tilalom) tekintetében osztja a műemlékek sorsát, amelyet a terheltek megsértettek.

Ebben a vonatkozásban viszont lényeges ellenérv azon körülmény, hogy a műemlék megrongálása körében, a szaktörvény az elkövetési tárgy tekintetében érvényesül, az elkövetési magatartás tekintetében viszont nem.⁹⁵ Így az ideiglenes védettség alatt álló épület nem minősülhet a büntető tényállás elkövetési tárgyának, arra figyelemmel, mert annak megrongálása a szaktörvény (a büntető tényállás által nem hivatkozott) magatartási normáját is megsértette. Ellenkező esetben ugyanis, az elkövetési tárgy (mint tényállási elem) elvesztené a büntetőjogi felelősség körét lehatároló funkcióját.

Érdemes azonban hipotetikus esetvariációként felvetni egy olyan (a német büntetőjog szűkebb katalogizálásának is megfelelő) kerettényállást, amely a védett műemléki értékekre vonatkozó szabályok megszegését nyilvánítja bűncselekménnyé (a tulajdonos részéről). Ekkor ugyanis a szaktörvényben szereplő utaló rendelkezés már releváns lenne a büntetőjogi felelősség megalapozásánál, hiszen ha műemléket ekkor sem teremtene, a büntető törvény tekintetében releváns elkövetési magatartást és magatartási normát viszont igen.

3.5.4. Az utaló rendelkezés és az analógia

A szaktörvény utaló rendelkezésének tehát a jogértelmezés segítségével sem lehet büntetőjogi hatályt tulajdonítani. Már csak azért sem, mert ha ezt tennénk, akkor – közvetlenül a szaktörvény utaló rendelkezésére hivatkozva, de valójában – közvetetten a két jogintézmény hasonlóságának tulajdonítanánk büntetőjogi hatályt. Márpedig ez a fentiek szerint mindenképpen tiltott kiterjesztő értelmezésnek (egyben analógia alkalmazásának) minősülne.⁹⁶ A két jogintézmény tényleges hasonlóságát ugyanis a szaktörvény utaló rendelkezése csak megerősíti, de azon érdemben nem változtat.

3.6. Kitekintés: Normatív tényállási elem

Jelen ügy kapcsán elemzést igényel, hogy az annak kapcsán kifejtett tételek miként érvényesülnek olyan büntető rendelkezések esetén, amelyek nem minősülnek kerettényállásoknak, hanem pusztán normatív tényállási elemeket tartalmaznak.

⁹⁵ Vö. 3.1. cím.

⁹⁶ 3.4.6. cím.

3.6.1. A szaktörvényben definiált normatív tényállási elem

Amennyiben a műemlék megrongálásának tényállását – más jogszabályra utaló magatartási norma hiányában – nem tekintjük kerettényállásnak, hanem csak a normatív tényállási elemet tartalmazó büntető rendelkezésnek,⁹⁷ akkor kérdéses lehet, hogy a Kúria által jelen ügyben kifejtett alapvető jogtétel⁹⁸ irányadó-e.

Álláspontom szerint igen, így a normatív tényállási elemet tartalmazó büntető rendelkezések esetén is a szaktörvény alapján kell az eljáró bíróságoknak állást foglalnia abban a kérdésben, hogy mi minősül műemléknek. A kerettényállás – amúgy is bizonytalan – fogalma⁹⁹ tehát nem ügödönt jelentőségű a szaktörvényi értelmezés büntetőjogi érvényesülése tekintetében.

Ezt erősíti, hogy az Alkotmánybíróság ugyan kerettényállás esetén, de nem arra korlátozva mondta ki, hogy a jogrendszerben megjelenő fogalmak normaszzerű megfogalmazásait a büntetőjogban is érvényesíteni kell.¹⁰⁰

3.6.2. Szaktörvényhez kapcsolódó normatív tényállási elem

Hipotetikus esetvariációként felvethető az is, ha a büntető törvény a tényállás elkövetési tárgyának meghatározására olyan normatív fogalmat (például történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék) használt volna, amelyet a szaktörvény nem definiál, de amely annak fogalmi rendszeréhez köthető.

Ilyen kodifikációs technika esetén a szaktörvény fogalomrendszere már nem a nyelvtani, hanem a rendszertani értelmezés keretében érvényesül, ráadásul még ott is csak egyik (viszonylagos erejű) érvel képez. Ennek során a bíróság megállapíthatja, hogy a szaktörvény különbséget tesz a védett és nem védett történeti és egyéb emlékek között, addig a Btk. nem. Ebből azonban nem feltétlenül kell arra következtetnie, hogy akkor a büntetőjogi védelem, minden történeti és más jellegű emlékre (annak védettségétől függetlenül) kiterjed. Utalhat ugyanis – akár Alkotmánybírósági határozatok alapján – arra, hogy a büntetőjog a szankciórendszerben ultima ratio,¹⁰¹ így nem fűzhet (egy adott szakigazgatási területen) jogkövetkezményt olyan magatartáshoz, amelyet az igazgatási norma sem szankcionál. Utalhat ezen felül arra is (ez esetben szűkítő teleologikus érvként), hogy a tényállás a hatósági határozatok tekintélyét is védi, így csak olyan esetekben alkalmazható, ha a történeti emlék védelmét hatósági határozat mondja ki. Ennek alapján végül akár olyan következtetésre is

⁹⁷ 3.1. cím.

⁹⁸ 3.2. cím.

⁹⁹ 3.1. cím.

¹⁰⁰ 689/B/2003. AB határozat, Indokolás III.3.4. pont.

¹⁰¹ Így például „a büntetőjogi eszközrendszer ultima ratio szerepe kétségtelenül azt jelenti, hogy akkor alkalmazandó, ha más jogági eszközök már nem elegendőek”. 18/2000. (VI. 6.) AB határozat, Indokolás III.4. pont.

juthat a bíróság, hogy a büntető tényállás csak a hatósági védelemben részesülő (elővédelemben vett vagy ideiglenes védelem alá helyezett) ingatlanokra terjed ki.

4. AZ ÜGY UTÓÉLETE

A Kúria a felülvizsgálati indítványt 2012. november 20. napján bírálta el. A felülvizsgálati ügy lezárását követően azonban új Büntető Törvénykönyv lépett hatályba (ez a 2012. évi C. törvény, Btk.), majd ezt követően módosították a Köv. tv. több releváns rendelkezését is. Érdeemes tehát megvizsgálni, hogy az ügyben kifejtett értelmezés ennek ellenére tovább él-e, vagy a ma már nem hatályos jogszabályok (rendelkezések) alkalmazásának (egyre csökkenő számú) eseteire korlátozódik.

4.1. A Btk.

A Btk. „*műemlék, vagy védett kulturális javak megrongálása*” cím alatt úgy rendelkezik, hogy „*aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”.¹⁰²

A büntetőkódex tehát egybe vonta a korábban több tényállásban szereplő azon büntető rendelkezéseket, amelyek a saját tulajdonban álló dolgok megrongálására vonatkoznak.¹⁰³ Ettől azonban az elkövetési tárgyak fogalma továbbra is elkülönülten értelmezendő (a szaktörvény alapján). Így a műemlék és a kulturális javak fogalmának büntető törvényi „közeledése” ellenére, továbbra is eltér az azokra vonatkozó büntetőjogi védelem terjedelme.¹⁰⁴ Nem állhat helyt tehát olyan logikai (*argumentum a simile*) következtetés, illetve rendszertani értelmezés, hogy a műemlékek tekintetében azért van büntetőjogi kihatása az ideiglenes védelemnek, mert a kulturális javak tekintetében ilyen konstrukció érvényesül.

Újdonság, hogy a kódex olyan értelmező rendelkezést is tartalmaz, amely alapján „*védett kulturális javak alatt érteni kell a védetté nyilvánított kulturális javakat is*”.¹⁰⁵ Ez azonban a műemlékeket nem érintette. Az eljárás alá vont kulturális javak tekintetében a törvény erejénél fogva védettséget deklaráló szaktörvényi rendelkezés változatlanul közvetlenül a védettség büntetőjogi tényállásban szereplő fogalmát értelmezi.¹⁰⁶ A büntető törvényben szereplő új értelmező rendelkezés csak annyi változást jelent, hogy ezt követően

¹⁰² Btk. 357. § (1) bek.

¹⁰³ 1978. évi Btk. 216–216/A. §.

¹⁰⁴ Vö. 3.5.2. cím.

¹⁰⁵ Btk. 459. § (1) bek. 30. pont.

¹⁰⁶ A korábbi joghelyzetre nézve lásd a tanulmány 3.5.2. címét.

a szaktörvényben szereplő utaló rendelkezés is egy olyan fogalomhoz kapcsolódik, amelyet a Btk. tartalmaz (védetté nyilvánított kulturális javak).

4.2. A Köv. tv. módosításai

4.2.1. 2014. évi CVI. törvény

A 2014. évi CVI. törvény jelentősen alakította át a Köv. tv. rendelkezéseit, így

- a törvény „műemléki értékek védelme” címmel egészült ki,
- megjelenik a „nyilvántartott műemléki érték” fogalma, ami „*közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló műemléki érték*”,¹⁰⁷
- új rendelkezés mondja ki, hogy „*a nyilvántartott műemléki értékek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak*”,¹⁰⁸ illetve a nyilvántartott műemléki érték védelmének részletes szabályait jogszabályban kell meghatározni,¹⁰⁹
- ideiglenes védettség helyett az „ideiglenes műemléki védettség” terminológia jelenik meg, ami szintén csak nyilvántartott műemléki értékre vonatkozhat,
- „*az ideiglenes műemléki védelem alatt álló ingatlanra [...] a műemlékekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni*”, a kivételt már csak a helyreállítás elrendelése képezi,¹¹⁰
- „*műemlékké a nyilvántartásba vett műemléki érték nyilvánítható*”,¹¹¹
- a Köv. tv. szerinti tulajdonosnak „*a nyilvántartott műemléki érték és a műemlék fenntartásáról, jókarbantartásáról kell gondoskodni*”,¹¹² illetve azt „*épségben, jellegük megváltoztatása nélkül kell fenntartani*”.¹¹³

A szaktörvény fogalmi rendszere tehát jelentős mértékben megváltozott, de ez nem érintette azt, hogy a műemlék – ugyan egy új számozású definíció szerint¹¹⁴ – továbbra is csak olyan (nyilvántartott) műemléki érték lehet, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak.¹¹⁵ A jelen ügyben kifejtett értelmezés tehát a szaktörvény jelentős átalakulása ellenére, továbbra is érvényesül, hiszen a változatlan büntető tényállás¹¹⁶ nem a nyilvántartott műemléki értékekhez kapcsolja a büntetőjogi védelmet.

¹⁰⁷ Köv. tv. 7. § 22. pont.

¹⁰⁸ Köv. tv. 28/A. § (1) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹⁰⁹ Köv. tv. 28/A. § (4) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹⁰ Köv. tv. 31. (3) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹¹ Köv. tv. 29. § (1) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹² Köv. tv. 41. § (1) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹³ Köv. tv. 41. § (2) bek. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹⁴ A módosításhoz kapcsolt indokolás szerint: „*az értelmező rendelkezések teljes körének cserélését az indokolja, hogy az elmúlt években történt törvénymódosítások során a fogalmak száma növekedett, de ezek ABC-rendbe történő rendezése elmaradt, így a fogalomtár használata nehézkessé vált*”.

¹¹⁵ Köv. tv. 7. § 15. pont. Hatályos 2015. január 1. napjától.

¹¹⁶ Vö. 4.1. cím.

Hatályos jogunkban már nemcsak a kulturális javak, hanem a műemlékek tekintetében is van a törvényi védelmet igen korai szakaszban „beléptető” rendelkezés,¹¹⁷ amely szerint „a nyilvántartott műemléki értékek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak”.¹¹⁸ Ez azonban nem változtat azon, hogy a kulturális javak és a műemléki értékek eltérő körben kapnak büntetőjogi védelmet.¹¹⁹ Azonos védelemre csak egy olyan (egyébként jogpolitikailag megfontolandó) büntetőtörvényi rendelkezés lenne alkalmas, amely a büntetőjogi védelmet a nyilvántartott (így védett) műemléki érték fogalmához kötné.

4.2.2. 2016. évi módosítás

A 2016. évi XCII. törvény bizonyos kisebb változtatásokat hajtott végre a szaktörvény szövegezésén, így már nem „a nyilvántartott műemléki érték és a műemlék”, hanem a „védett műemléki érték” fenntartásáról, jókarbantartásáról kell a Köv. tv. szerinti tulajdonosnak gondoskodnia.¹²⁰ Ez azonban csak szövegezési változás, mivel a korábbi jogban szereplő nyilvántartott műemléki érték a törvény erejénél fogva általános védelem, míg a műemlék külön jogszabály erejénél fogva állt védelem alatt.

5. ÖSSZEGZÉS ÉS TANULSÁGOK

A következőkben a jelen ügyből a jogalkalmazás, jogalkotás és a jogtudomány számára levonható tanulságokat összegzem.

5.1. A jogalkalmazók számára

5.1.1. Kerettényállások értelmezése a szaktörvény alapján

A büntetőjogi kerettényállások megfelelő elemeit a büntető rendelkezés kereteit kitöltő szaktörvény alapján kell értelmezni.

A szaktörvény alapján adódó nyelvtani értelmezéstől más módszerek (rendszerintani vagy teleologikus értelmezés) alkalmazásával sem lehet a büntető tényállás alkalmazásában eltérni.

¹¹⁷ Vö. 1.4.3.2., illetve 3.5.2. cím.

¹¹⁸ Köv. tv. 28/A. § (1) bek. Hatályos: 2015. január 1.

¹¹⁹ Ez egyébként utólag is igazolja, hogy korábbi jogunkban sem a szakjogi, hanem a büntetőjogi szabályozás eltérése miatt volt a kulturális örökség két elemének eltérő védelme.; Vö. 3.5.1.2. cím.

¹²⁰ Köv. tv. 41. § (1)-(2) bek. Hatályos: 2016. július 10. napjától.

A szaktörvény alapján való értelmezés kötelezettsége nem érvényesül, ha az adott kifejezést a Btk. (vagy más büntetőtörvény) kifejezetten eltérő tartalommal használja, mint a szaktörvény.

5.1.2. Szaktörvény utaló rendelkezései

Ha a szaktörvényben van olyan rendelkezés, amely bizonyos fogalomra (műemlékre) vonatkozó rendelkezések alkalmazását írja elő egy másik kategóriára (ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan), akkor ennek az utalásnak a hatóköre nem terjed ki azokra a büntetőjogi tényállásokra, amelyek csak az első fogalmat használják.

Ha viszont a szaktörvény valamely fogalmat saját rendszerében kiterjesztően (egy másik kategóriát is magában foglalóan) definiál („*műemléknek minősül az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan*”), akkor ez az értelmezés irányadó azokra a tényállásokra is, amelyek a büntetőjogban csak az első fogalmat használják.

5.1.3. Normatív tényállási elemet tartalmazó tényállások

A szaktörvény fogalomrendszere akkor is irányadó, ha a büntető tényállás nem keretnorma, hanem normatív tényállási elemként, más jogszabályban definiált fogalmakat tartalmaz.

Ha azonban a büntető tényállás a szaktörvényben nem definiált, de annak fogalmi rendszeréhez köthető kifejezést használ, akkor a szaktörvény fogalomrendszere már csak egyféle (a rendszertani értelmezés keretében érvényesülő) érvet képez. A jogalkalmazónak ilyenkor joga van arra, hogy más rendszertani érvek, vagy a büntetőjogi norma céljára vonatkozó teleologikus szempontok alapján, ehhez képest eltérő értelmezést válasszon.

5.2. Tanulságok a jogalkotó számára

5.2.1. Büntetőjogi hivatkozások

Amennyiben a büntetőjog olyan kifejezést használ, amelynek vonatkozásában a szaktörvény fogalomrendszere, vagy egyéb rendelkezései nem egyértelműek, akkor érdemes a büntetőjogi védelem tereumát a büntető kódexben a szaktörvény S-aira hivatkozó értelmező rendelkezéssel meghatározni.

Jelen ügy utóélete¹²¹ azonban ennek a megoldásnak a hátrányait is mutatja, hiszen egy ilyen büntetőtörvényi hivatkozás a Köv. tv. módosítását követően már 2014-ben

¹²¹ Vö. 4.2. cím.

– a szaktörvény értelmező rendelkezéseinek (egyébként teljesen felesleges) átszámozása következtében is – revízióra szorult volna.

5.2.2. Büntető tényállás kiterjesztése szaktörvényben szereplő jogintézményekre

A büntető tényállások védelmi körét a következő megoldások segítségével lehet kiterjeszteni a szaktörvényben szereplő jogintézményekre:

- nevesítés a tényállásban („aki műemléket, vagy az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant”),
- értelmező rendelkezés a Btk.-ban „(a tényállás alkalmazásában) műemlék az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlan is”,
- vélelem a Btk.-ban „(a tényállás alkalmazásában) műemléknek kell tekinteni az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant is”,
- szaktörvény kiterjesztő fogalom-meghatározása (a szaktörvény „alkalmazásában műemlék az is, amelyet ideiglenes védelem alá helyeztek”),
- vélelem a szaktörvényben („műemléknek kell tekinteni az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlant is”).

A következő megoldások segítségével a büntető tényállás hatóköre tekintetében szelektálni lehet a szaktörvényben (részben) azonosan kezelendő jogintézmények között:

- a szaktörvény kivételek nélkül rendeli alkalmazni a büntető törvényben szereplő fogalomra (műemlékekre) vonatkozó rendelkezéseket egy olyan kategóriára (az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlanokra), amelyik csak a szaktörvényben jelenik meg,
- a szaktörvény bizonyos kivételekkel rendeli alkalmazni a büntető törvényben szereplő fogalomra (a műemlékekre) vonatkozó rendelkezéseket egy olyan kategóriára (az ideiglenes védelem alá helyezett ingatlanokra), amelyik csak a szaktörvényben jelenik meg,¹²²
- a szaktörvény tételesen (§ és bekezdés számmal) meghatározza, hogy a büntető törvényben nem szereplő fogalom alá tartozó kategóriára (ideiglenes védelem alatt álló ingatlanokra) melyik, büntető törvényben szereplő fogalomra (a műemlékekre) vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni,
- a szaktörvény a büntető törvényben nem szereplő (ideiglenes védelem alatt álló) ingatlanok tekintetében (akár a büntető törvényben szereplő fogalomra, a műemlékekre vonatkozó rendelkezések megismétlésével) önálló magatartási szabályokat határoz meg.

¹²² Ez volt a jelen ügy alapjául szolgáló szabályozás.

5.2.3. *De lege ferenda*

Az ügy tanulságai alapján megfontolandó egy olyan büntetőjogi szabályozás, amely a fenti technikák valamelyikével a büntetőjogi védelmet a védett műemléki értékekre terjeszti ki. Ez ugyanis végre azonos körben biztosítana büntetőjogi védelmet a kulturális örökség különböző elemeinek.

5.3. *Jogtudomány*

A jogtudomány szemszögéből jelen ügy a kerettényállás különböző fogalmainak eltéréseire mutat rá. A hazánkban elterjedt nézet szerint ugyanis akkor is kerettényállásról van szó, ha csak a büntető tényállás valamely (akár egyetlen) elemének tartalmát határozza meg (tölti ki tartalommal) más jogszabály. Ezzel szemben a német jogirodalomban ismeretes nézet szerint nincs szó kerettényállásról, ha a büntető tényállás valamely elemének körülírására egy más jogágban definiált fogalmat használnak, de a büntető rendelkezés alapjául szolgáló magatartási normát a büntető jogszabály nem erre utalással (hanem önállóan) határozza meg.

Míg az előbbi koncepció alapján a műemlék megrongálása minden esetben kerettényállásnak tekinthető, addig az utóbbi alapján csak mulasztásos elkövetés esetén. Tevéssel való megvalósítás esetén ugyanis – legalábbis a német jogirodalomban uralkodó nézet alapján – a műemlék megrongálása olyan büntető rendelkezés, amelynek egyes elemeit (az elkövetési tárgyat, illetve a speciális tettet) a jogalkotó más jogszabályban definiált normatív tényállási elemmel határozza meg.

5.4. Összegző táblázat

A releváns szabályozási lehetőségeket, azok tudományos katalogizálását, illetve jogalkalmazási kihatásait a következő táblázat szemlélteti:

1. táblázat • A műemlékvédelemmel kapcsolatos büntetőjogi tényállások szabályozási variációi (Forrás: saját szerkesztés)

	„Az a tulajdonos, aki...			
	...védett műemléki értékekre vonatkozó, a Köv. tv.-ből eredő kötelezettségeit megszegi”	...műemléket megrongál” (tevés esetén)	...műemléket megrongál” (mulasztás esetén)	„történeti, művészeti, tudományos és műszaki emléket megrongál”
<i>A Kúria szerint</i>	–	kerettényállás a műemlékre tekintettel		–
<i>Saját álláspontom</i>	kerettényállás (műemléki értékekre vonatkozó kötelezettségek megszegése)	normatív tényállási elem (műemlék)	kerettényállás a műemlékre és az elkövetési magatartásra tekintettel	normatív tényállási elem
<i>Értelmezendő</i>	kizárólag a szaktörvény alapján			a szaktörvény segítségével is
<i>A szaktörvény utaló rendelkezése</i>	hatással van a felelősségre	nem hat ki a felelősségre	nem hat ki a felelősségre	–

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. FEILER, Harald (2011): *Subjektive Zurechnung im Markenstrafrecht*. Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften; 19. Göttingen, Universitätsverlag.
2. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (2016): Alkotmánybíróság 2010–2015. In JAKAB András – GAJDUSCHEK György szerk.: *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA TK JTI. 460–461.
3. HOHMANN, Olaf (2007): Gedanken zur Akzessorietät des Strafrechts. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik. ZIS*, 1. sz. Elérhető: www.zis-online.com/dat/artikel/2007_1_105.pdf (Letöltés dátuma: 2019. 01. 22.).
4. HOLLÁN Miklós (2013): A büntetőtörvény értelmezése (és annak egységesítése). In *Büntetőjog I. Általános rész. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.
5. HOLLÁN Miklós (2014): A büntetőjogi keretényállások. In RUZSONYI Péter szerk.: *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Budapest, NKE RTK.
6. NAGY Ferenc (2008): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG–ORAC.
7. PUPPE, Ingeborg (1990): Tatirrtum, Rechtsirrtum, Subsumtionsirrtum. In *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*.
8. STERNBERG-LIEBEN, Detlev (2010): § 15. In ESER, Albin hrsg.: *Strafgesetzbuch. Kommentar*. München, Beck.
9. SZOMORA Zsolt (2015): *Alkotmány és anyagi büntetőjog*. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései. Szeged, Pólay Alapítvány.
10. TÓTH Mihály (2016) [1996]: Adalékok a büntetőtörvény időbeli hatályának kérdéséhez. In *A büntetőjog pillérei és korlátai*. Pécs, PTE.

Jogszabályok forrásai

1. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (hk.)
2. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
3. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény
4. Bírósági Határozatok Gyűjteménye

Hollán Miklós egyetemi docens az NKE Rendészettudományi Karán, tudományos főmunkatárs az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetében. Kutatási területe az elkobzás, az emberkereskedelem és a korrupciós bűncselekmények.